

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ГАЛУЗЕЙ
ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА З ІСТОРІЇ

Методичні рекомендації навчальної дисципліни

Вінниця -2023

УДК 94:394: 001.891] (072)
М 545

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 12 від 27 червня 2023 р.)*

Укладач: І. В. Пятницькова, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії України та спеціальних галузей історичних наук ДонНУ імені Василя Стуса.
Рецензенти: О.В. Отземко, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії України та спеціальних галузей історичних наук ДонНУ імені Василя Стуса;
Є.О. Пшемицька, канд. іст. наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії та археології ДонНУ імені Василя Стуса.

М 545 Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукового дослідження. Кваліфікаційна робота з історії» / уклад. І. В. Пятницькова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. 32 с.

Пропоновані методичні рекомендації спрямовані на вдосконалення навчального процесу, допомогу здобувачам вищої освіти під час опанування навчальної дисципліни «Методологія та організація наукового дослідження. Кваліфікаційна робота з історії», оволодіння теоретичними знаннями та вдосконалення навичок використання набутих знань для вирішення практичних завдань. Методичні рекомендації містять плани лекційних, практичних занять, завдання самостійної роботи, перелік питань для заліку, критерії оцінювання, список рекомендованої літератури.

УДК 94:394: 001.891] (072)
©Пятницькова І. В., 2023 рік
©ДонНУ імені Василя Стуса, 2023 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	1
1. Орієнтовний календарно-тематичний план.....	6
2. Програма навчальної дисципліни.....	8
3. Плани практичних занять.....	12
4. Завдання самостійних робіт.....	17
5. Питання до заліку.....	21
6. Методи контролю і критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти.....	22
7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	25
8. ДОДАТКИ.....	28
Додаток А. Послідовність виконання наукового дослідження.....	28
Додаток Б. Раціональний трудовий режим дослідника й організація робочого місяця.....	29
Додаток В. Приклад оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».....	33
Додаток Г. Приклад оформлення списку літератури в романському алфавіті (References), що оформлений за міжнародним бібліографічним стандартом APA (American Psychological Association).....	36

ВСТУП

Рушієм поступу людства і водночас його індикатором є наука, що є синонімом знання. Проте, будь-яке знання не може бути визнане науковим. Воно відрізняється від знання побутового, яке людина набуває у процесі соціалізації, оскільки, його здобуття потребує застосування спеціального науково-методологічного інструментарію. Навчальна дисципліна «Методологія та організація наукового дослідження. Кваліфікаційна робота з історії» спрямована на опанування методології наукової роботи, особливостей науково-дослідної роботи з історії та підготовки кваліфікаційної (магістерської) роботи спрямована дисципліна «Методологія та організація наукового дослідження. Кваліфікаційна робота з історії».

Метою вивчення дисципліни є підготовка фахівців високого рівня, формування системи знань, практичних умінь та навичок здобувачів вищої освіти з методології та організації наукового дослідження, підготовки кваліфікаційної роботи, забезпечення теоретичного й практичного підґрунтя для ефективного проведення наукових досліджень здобувачами вищої освіти.

Методичні рекомендації з «Методології та організації наукового дослідження. Кваліфікаційна робота з історії» спрямовані на раціоналізацію та допомогу здобувачам вищої освіти в опануванні відповідної дисципліни. Вони складені відповідно до освітньої програми підготовки магістрів «Публічна історія» спеціальності 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки. Вивчення навчальної дисципліни «Методологія та організація наукового дослідження. Кваліфікаційна робота з історії» спрямоване на формування інтегральних, загальних та фахових компетенцій і програмних результатів навчання, якими оволодіють здобувачі вищої освіти.

Інтегральні компетентності:

Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в галузі історії та археології.

Загальні компетентності:

ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-2. Здатність працювати автономно.

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК-5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань / видів економічної діяльності).

ЗК-6. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК-7. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК-8. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні компетентності:

СК-1. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК-2. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК-3. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК-4. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК-5. Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

СК-6. Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.

СК-8. Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

СК-9. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

СК-11. Готовність виявляти, критично аналізувати, узагальнювати та застосовувати у публічному просторі історичну інформацію.

Програмні результати навчання:

ПРН-1. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПРН-2. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПРН-3. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

ПРН-4. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проектів.

ПРН-5. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

ПРН-6. Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання.

ПРН-7. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПРН-8. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

ПРН-9. Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

ПРН-10. Пояснювати широкій аудиторії взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі.

ПРН-11. Аналізувати альтернативні варіанти інтерпретації історичного розвитку людства у певні історичні періоди.

ПРН-12. Реалізовувати соціальні функції сучасного історика, встановлювати ефективну комунікацію з представниками інших наук.

ПРН-13. Корелювати позицію професійного історика з панівними у суспільстві поглядами на минуле.

ПРН-14. Гармонізувати історичну пам'ять різних спільнот на основі аналізу взаємозв'язку вітчизняної, європейської, світової історії.

ПРН-15. Реалізовувати організаційно-управлінські функції, керувати дослідницькими або освітніми процесами, що потребують нових стратегічних підходів.

2. ОРІЄНТОВАНИЙ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тиждень / дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання, години	Мак кількість балів
Змістовий модуль 1				
Основні поняття, категорії та принципи наукового пізнання				
1 тиждень, 2 години	Наука як спосіб пізнання	Лекція	1. Матеріали для прочитання: Євтушенко, М. Ю. Методологія та організація наукових досліджень. Київ: ЦУЛ, 2019. 2. Підготовка до практичного заняття «Наукові інституції України» за матеріалами розміщеними на порталі	
2 тиждень, 4 години	Складники науки	Лекція	Матеріали для прочитання: Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Добронравова С. І. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018	7
	Організація наукових досліджень в Україні	Практичне завдання		
3 тиждень, 2 години	Досвід організації наукової діяльності за кордоном	Лекція	Підготовка до практичного заняття «Загальнонаукові методи наукового пізнання» за матеріалами розміщеними на порталі	
4 тиждень, 4 години	Методологія наукових досліджень. Класифікація методів наукового пізнання	Лекція	Матеріали для прочитання: Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Добронравова С. І. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018	7
	Загальнонаукові методи наукового пізнання та їх застосування у	Практичне завдання		

	науково-дослідній роботі			
5 тижень, 2 години	Філософські методи наукового пізнання	Лекція	1. Матеріали для прочитання: Носачова Ю., Іваненко О. Основи наукових досліджень. Київ: Кондор, 2020. 2. Підготовка до практичного заняття «Спеціально-наукові методи історичного дослідження» за матеріалами розміщеними на порталі	
6 тижень, 4 години	Спеціально-наукові методи досліджень	Лекція	1. Матеріали для прочитання: Бондаренко Г. Теорія і методологія історії. Луцьк : Волин. нац. ун-ту, 2011. 2. Підготовка до контролю знань за модулем	7
	Спеціально-історичні методи наукового пізнання	Практичне завдання		
7 тижень, 2 години	Принципи наукових досліджень з історії	Лекція	Виконання завдання самостійної роботи	
	Завдання самостійної роботи 1			15
	Контроль знань за модулем			10
Кількість балів за змістовний модуль 1				46
Змістовий модуль 2				
Організація та етапи виконання наукових досліджень				
8 тижень, 4 години	Основи наукової організації дослідницького процесу	Лекція	Матеріали для прочитання: Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова. Київ: Таксон, 2017.	7
	Етика науковця	Практичне завдання		
9 тижень, 2 години	Структура наукового дослідження	Лекція	1. Матеріали для прочитання: Бірта, Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2017. 2. Підготовка до практичного заняття «Визначення об'єкта та предмета наукових досліджень» за матеріалами порталу	
10 тижень, 4 години	Етапи виконання наукових досліджень	Лекція	1. Матеріали для прочитання: Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Добронравова С. І. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 2. Ознайомлення прикладами визначення об'єкту та предмету дослідження у наукових роботах.	7
	Визначення об'єкта та предмета наукових досліджень	Практичне завдання		

	Завдання самостійної роботи 2			6
11 тиждень, 2 години	Пошук та накопичення інформації в процесі наукового дослідження	Лекція	Підготовка до практичного заняття «Види та особливості викладу результатів наукових досліджень» за матеріалами порталу	
12 тиждень, 4 години	Різновиди бібліографічного опису	Лекція	Ознайомлення з документом «Основні вимоги до оформлення бібліографічного опису документів».	7
	Види та особливості викладу результатів наукових досліджень	Практичне завдання	URL: http://library.wunu.edu.ua/index.php/uk/dovidka/zrazky-bibliografichnykh-opysiv	
13 тиждень, 2 години	Сутність магістерської роботи. Вимоги до підготовки кваліфікаційних робіт	Лекція	1. Опрацювання Вимог до оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи на порталі. 2. Підготовка до модульної контрольної роботи	
	Завдання самостійної роботи 3			10
14 тиждень, 4 години	Технологія роботи над кваліфікаційною роботою магістра	Лекція		
	Модульна контрольна робота			10
	Оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи	Практичне заняття		7
Кількість балів за змістовий модуль 2				54
Загальна кількість балів				100

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

Основні поняття, категорії та принципи наукового пізнання

Тема 1. Наука як спосіб пізнання

Наука як система знань, соціальний інститут та дослідницька діяльність. Становлення дослідницьких ознак науки. Предмет і сутність науки як сфери людської діяльності. Ознаки науки: наявність систематизованого знання (наукових ідей, теорій, концепцій, законів, закономірностей, принципів, гіпотез, основних понять, фактів); наявність наукової проблеми, об'єкта і предмета дослідження; практична значущість як явища (процесу), що вивчається, так і знань про нього.

Функції науки у житті суспільства: соціальної пам'яті як «накопичення – збереження – трансляції» досвіду попередніх епох; гносеологічна (пізнавальна), що забезпечує суспільству необхідні знання для правильного вирішення поставлених проблем; практична, що полягає в удосконаленні виробництва і системи суспільних відносин; нормативна, що встановлює, організує та регулює відносини між науковими структурами за допомогою системи норм і правил етики; комунікативна, що реалізується за допомогою наукової мови як зрозумілого і важливого засобу спілкування; аксіологічна (ціннісна), що формує в суспільстві ціннісні орієнтації, які спрямовують результати наукових досліджень на благо людства; креативна (творча), що реалізується за допомогою створення потужного, інтелектуального потенціалу людства; виховна, що дає змогу підвищити рівень освіченості у суспільстві.

Класифікації наук. Фундаментальні, прикладні науки. Галузі наук, закріплені українським законодавством. Сучасні дискусії щодо їх реформування.

Наукознавство як одна з галузей досліджень, що вивчає закономірності функціонування та розвитку науки, структуру і динаміку наукової діяльності, взаємодію науки з іншими соціальними інститутами та сферами матеріального і духовного життя людства. Поняття та різновиди наукової діяльності.

Тема 2. Організація наукової діяльності в Україні та за кордоном

Організаційне оформлення наукової діяльності в Україні. Законодавче регулювання наукової діяльності в сучасній Україні. Система науково-дослідних закладів. Національна академія наук України як вища наукова самоврядна організація держави. Її структура та діяльність. НАН України. Особливості функціонування Інституту історії НАН України. Наукова діяльність закладів вищої освіти. Громадські наукові об'єднання України. Наукові видання та їх значення у розвитку науки.

Досвід організації наукової діяльності за кордоном. Особливості організаційного функціонування науки у США та країнах Західної Європи.

Університетська наука за кордоном. Досвід Польщі. Закордонні наукові видання. Підготовка наукових фахівців. Система наукових ступенів і звань в Україні та інших країнах світу.

Тема 3. Методологія та методи наукового дослідження

Метод, методика, методологія: співвіднесення понять. Багаторівневість методології науки. Класифікація методів наукового дослідження: філософські, загальнонаукові, спеціально-наукові. Значення філософських методів у науковому пізнанні. Рівні загальнонаукових методів пізнання: емпіричний (спостереження, опис, порівняння, вимірювання, експеримент); теоретичний (формалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний, спостереження від абстрактного до конкретного); загальнологічні методи і прийоми дослідження (аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування, узагальнення, ідеалізація, аналогія, моделювання та ін.).

Особливості спеціальних методів наукового пізнання. Діалектика як вчення про розвиток та метод дослідження. Методологічні особливості гуманітарних наук. Герменевтика та синергетика як методи досліджень гуманітарних наук. Значення феноменологічного методу в пізнанні гуманітарних наук. Міждисциплінарний підхід.

Тема 4. Принципи та методи історичних досліджень

Принципи історичного пізнання, їх поняття і значення. Принцип об'єктивності та його вимоги. Достовірність і повнота фактичної інформації. Всебічність розгляду суспільних явищ, урахування багатовимірності історичного процесу. Вивчення суспільних явищ у сукупності дії історичних закономірностей, взаємодії об'єктивного і суб'єктивного факторів. Принцип історизму і його вимоги. Вивчення явищ у їх русі і розвитку, на всіх його стадіях, у структурних зв'язках із супутніми явищами у світлі подальшого історичного досвіду. Конкретність вивчення як вимога історизму.

Методологія історичної науки. Методи історичного дослідження, їх відношення до дослідницьких принципів. Структура методів, що застосовуються в історичних дослідженнях. Класифікація історичних методів та їх дослідницький потенціал: історико-генетичний; історико-порівняльний; історико-типологічний; історико-системний; проблемно-хронологічний.

Спеціально-наукові історичні методи. Просопографічний метод. Квантитативні методи. Контент-аналіз в історичній науці. Історична герменевтика. Методи усної історії.

Застосування міждисциплінарного підходу в історичних дослідженнях.

Змістовий модуль 2

Організація та етапи виконання наукових досліджень

Тема 6. Етика науковця

Поняття наукової та методологічної культури. Специфіка її формування та механізми реалізації. Поняття наукового співтовариства та наукової комунікації. Концепція академічної доброчесності, основні напрями та перспективи її реалізації. Кодекс етики в галузі вищої освіти. Методи боротьби з плагіатом. Правові аспекти академічної доброчесності в Україні. Створення Пан-Європейської платформи з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (2014 р.). Методи боротьби з плагіатом у країнах Європейського Союзу. Закон України про освіту (2017 р.), Закон України Про академічну доброчесність (2022 р.). Відповідальність за плагіат. Важливість оригінальності науково-дослідних робіт. Поняття та форми плагіату. Цитування без посилання на джерело; присвоєння результатів чужої роботи та видавання їх як власних; нехтування правилами цитування; видавання чужих ідей як своїх власних. Самоплагіат. Методи виявлення плагіату. Програми для перевірки на плагіат. Попередження плагіату: академічна доброчесність, високий рівень інформаційної культури, дієвість затверджених кодексів академічної доброчесності в університетах. Цитування авторської думки. Складники якісного наукового аналізу, аргументованість оцінок та висновків. Етичні виміри дискусій як фахового обговорення проблеми.

Тема 5. Організація науково-дослідного процесу

Поняття науково-дослідного процесу. Принципи організації дослідницької діяльності: кооперування; спеціалізація; пропорційність; паралельність; точність; ритмічність; безперервність. Планування науково-дослідної роботи. Укладання програми дослідження, попереднього і робочого плану дослідження, індивідуальних планів і графіків виконання роботи.

Особливості творчої праці у дослідницькій діяльності: імовірний характер; унікальність; складність і комплексність; масштабність і трудомісткість; зв'язок досліджень з практикою. Методи творчої праці: вільної дискусії, «мозкова атака», метод колективної генерації ідей, обмін думками, стимулювання спостереження. Раціональний трудовий режим дослідника й організація робочого місця.

Тема 7. Структура та етапи виконання наукового дослідження

Послідовність виконання наукового дослідження. Визначення теми дослідження. Формулювання проблеми. Визначення об'єкта та предмета дослідження. Формулювання загальної мети. Розробка програми дослідження. Опрацювання літературних джерел з досліджуваної проблеми та накопичення необхідної наукової інформації: пошук, вивчення й аналіз літературних та

інших джерел з теми дослідження. Створення авторської моделі досліджуваного явища з уточненням проблеми: вибір напрямів дослідження відповідно до теми; обґрунтування актуальності теми дослідження, де вказується рівень розробленості теми та її значущість. Формулювання гіпотез та завдань дослідження. Визначення науково-методологічної бази. Проведення дослідження та збір даних, обробка результатів, занотовування інформації. Аналіз, інтерпретація отриманих результатів. Їх теоретичне узагальнення. Формулювання висновків та практичних рекомендацій. Підготовка підсумкового документа. Впровадження результатів дослідження у практичне життя.

Тема 8. Пошук та накопичення інформації в процесі наукового дослідження

Достовірна інформація як головна та обов'язкова засада наукового дослідження. Етапи пошуку інформації для наукової роботи. Виділення основних проблем, питань, завдань із теми дослідження та ключових понять. Визначення переліку джерел, у яких може висвітлюватися інформація щодо виділених проблемних питань. Вибір прийомів, за допомогою яких здійснюватиметься робота з обраними джерелами та літературою. Обробка й аналіз джерел та літератури. Використання інтернету для пошуку наукової інформації. Поняття індекс-цитуювання, H-індексу (індекс Гірша), імпаکت-фактора. Використання у пошуку баз даних індексу цитування Science Citation Index (SCI) та Journal Citation Reports (JCR). Інформаційний потенціал баз наукової літератури Web_of_Science, Scopus. Бібліографічний апарат наукових досліджень.

Тема 9. Види та особливості викладу результатів наукових досліджень

Наукові публікації як оприлюднені результати наукових досліджень. Види наукових видань. Наукові монографії та їх визначальні риси. Зміст та особливості оформлення наукової статті. Зміст та особливості оформлення тез і матеріалів доповідей. Зміст та особливості оформлення наукового звіту. Реферативний виклад матеріалу. Автореферати дисертацій. Етапи та правила оформлення наукових публікацій.

Вимоги до оформлення наукових праць. Письмове оформлення наукової праці. Композиція. Традиції, правила, вимоги до наукового тексту. Мова та стиль наукової роботи. Правильність застосування наукової термінології. Цитування в тексті наукової праці. Види посилань на використані літературні джерела. Пояснення зв'язку тексту з посиланнями. Складання списку літературних джерел. Бібліографічний опис використаних джерел та літератури. Національний стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Оформлення списку літератури в романському алфавіті (References), що оформлений за міжнародним бібліографічним стандартом APA (American Psychological Association). Транслітерація.

Тема 10. Технологія роботи над кваліфікаційною роботою магістра

Послідовність написання кваліфікаційної роботи: вибір теми; виявлення та відбір літератури; з'ясування об'єкта, предмета дослідження, визначення мети та його завдань; складання робочої бази необхідних джерел і літератури; аналіз літератури; складання попереднього плану роботи, узгодження його з керівником; викладення тексту роботи згідно з її структурою; формування висновків та рекомендацій; подання чорнового варіанта науковому керівникові; усунення зауважень, доопрацювання роботи; чистове оформлення роботи.

Вступ до роботи та його композиція. Основні складники вступу: актуальність дослідження; стан наукової розробки теми; формулювання проблемної ситуації, виклад її сутності; мета дослідження, яка узгоджується з назвою роботи, об'єктом і предметом дослідження; формулювання основних завдань дослідження; визначення об'єкта і предмета роботи; аналіз використаних у роботі принципів та методів дослідження. Особливості джерелознавчого та історіографічного аналізу з теми дослідження.

Написання тексту роботи та оформлення висновків. Тематична відповідність та пропорційність поділу тексту роботи на розділи та підрозділи. Науковий стиль кваліфікаційної роботи. Особливості використання наукової термінології. Правила цитування й переказ. Вимоги до скорочень. Оформлення таблиць, діаграм, рисунків у роботі. Висновки. Вимоги до укладання додатків. Правила оформлення списку використаних джерел та літератури.

Підготовка до захисту та захист кваліфікаційних робіт. Процедура захисту: доповідь здобувача вищої освіти; запитання до нього членів екзаменаційної комісії; оголошення відгуку наукового керівника та рецензії; відповіді здобувача освіти на поставлені питання; рішення комісії щодо оцінки. Рекомендації щодо підготовки тексту виступу та презентації на захист кваліфікаційної роботи.

3.ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

План практичного заняття 1 **Організація наукових досліджень в Україні**

1. Державне регулювання і управління розвитком науки.
2. Система підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів.
3. Структура та особливості функціонування Національної академії наук України.
4. Національні галузеві академії наук.
5. Наукові товариства України.

Література

1. Історія Національної академії наук України в суспільно-політичному контексті. 1918–1998. Київ: Фенікс, 2000. 527 с.
2. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник / О. І. Гуторов; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва Харків: ХНАУ, 2017. 272 с.
3. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Ladanuk_2018_352.pdf
4. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с. URL: https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf
5. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 35–41. URL: https://biology.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Kafedry/Biofizyky/2014/konversky_osn_metod_ta_org_nayk_dosl.pdf
6. Інституту історії НАН України. URL: <http://www.history.org.ua/>
7. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
8. Національна академія наук. URL: <http://www.nas.gov.ua/>
9. Національна спілка краєзнавців України. URL: https://nsku.org.ua/?page_id=5613
10. Наукове товариство імені Шевченка. URL: <http://ntsh.org/>
11. Центр міської історії. URL: <https://www.lvivcenter.org/>

План практичного заняття 2

Загальнонаукові методи наукового пізнання та їх застосування у науково-дослідній роботі

1. Метод аналізу та синтезу.
2. Метод індукції та дедукції.
3. Метод аналогії.
4. Метод моделювання та абстрагування.
5. Метод конкретизації.
6. Метод системного аналізу.

Література

1. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник / О. І. Гуторов; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва Харків: ХНАУ, 2017. 272 с.
2. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Ladanuk_2018_352.pdf
3. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. С. 130–131. URL: https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf

4. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 35–41. URL: https://biology.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Kafedry/Biofizyky/2014/konversky_osn_metod_ta_org_nayk_dosl.pdf

План практичного заняття 3
Спеціально-історичні методи наукового пізнання

1. Просопографічний метод.
2. Квантитативні методи. Контент-аналіз в історичній науці.
3. Історична герменевтика.
4. Методи усної історії.

Література

1. Грінченко Г. Г. Усна історія: методичні рекомендації з організації дослідження: для студентів і аспірантів. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 28 с.
2. Кісь Я. П., Чирун Л. Б., Фольтович В. М. Особливості застосування методу контент-аналізу для опрацювання інтернет-газет. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі.* 2014. № 805. С. 124–136. URL: http://science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/16_223.pdf
3. Костенко Н. В., Іванов В. Ф. Досвід контент-аналізу: моделі та практика. Київ: Центр вільної преси, 2003. 141 с. URL: <https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/Dosvid-kontent-analizu.-Modeli-ta-praktiki.pdf>
4. У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / за ред. Г. Г. Грінченко. Харків: ПП «торГсін Плюс», 2010. 248 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirnyk_statei/U_poshukakh_vlasnoho_holosu_Usna_istoriia_iak_teoriia_metod_ta_dzherelo/
5. Чубіна Т. Просопографія як метод історичного дослідження (на прикладі роду Потоцьких). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* Запоріжжя: Просвіта, 2009. Вип. XXVI. С. 109 – 111. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chubina_Tetiana/Prosopohrafiia_iak_metod_doslidzhennia_kozatsko-starshynskykh_rodiv.pdf
6. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Вид-во «Часопис «Критика», 2007. 376 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Yakovenko_Natalia/Vstup_do_istorii/

План практичного заняття 4
Етика науковця

1. Принципи наукової етики.
2. Поняття академічної доброчесності.
3. Класифікації плагіату.
4. Поняття самоплагіату.
5. Запобігання плагіату.

Література

1. Закон України «Про освіту», стаття 42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n613>
2. Етика та раціональність у науковому дослідженні: навчальний посібник / В. С. Ратніков, А. І. Теклюк. Вінниця: ВНТУ, 2022. 143 с. URL: <https://iq.vntu.edu.ua/repository/getfile.php/5005.pdf>
3. Етичний кодекс ученого України. *Україна. Наука і культура*. 2009. Вип 35. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37062/02-Codex.pdf?sequence=1>
4. Ладанюк А. П. *Методологія наукових досліджень*. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Ladanuk_2018_352.pdf
5. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Укладено підкомісією 303 «Академічна доброчесність» Науково-методичної комісії з організаційно-методичного забезпечення якості вищої освіти Науково-методичної ради МОН у 2016 р. URL: <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Recomms-of-2016.pdf>
6. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо). Лист МОН від 15.08.2018 р. № 1/11-8681. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instrukt-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
7. Розширений глосарій термінів та понять із академічної доброчесності. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Лист МОН від 23.10.2018 р. № 1/9-650. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>
8. Центр академічної етики та досконалості в освіті «Етос». URL: <http://e-csr.org.ua/node/1>

План практичного заняття 5
Визначення об'єкта та предмета наукового дослідження

1. Поняття об'єкта наукового дослідження.
2. Класифікація об'єктів наукових досліджень.
3. Об'єкт наукового дослідження історичних наук.
4. Поняття предмета наукового дослідження.

5. Принципи визначення предмета наукового дослідження.

Література

1. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник / О. І. Гуторов; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва Харків: ХНАУ, 2017. 272 с.
2. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Ladanuk_2018_352.pdf
3. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. С. 130–131. URL: https://agro.snau.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/20201113_100711.pdf
4. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С. 35–41. URL: https://biology.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Kafedry/Biofizyky/2014/konversky_osn_metod_ta_org_nayk_dosl.pdf

План практичного заняття 6

Види та особливості викладу результатів наукових досліджень

1. Дисертаційні дослідження.
2. Монографії.
3. Наукові статті.
4. Тези наукових конференцій.

Література

1. Вимоги до оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи /факультет історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса. URL: <https://dnu.sharepoint.com/portals/hist/>
2. Вимоги до опублікування монографії. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-19#Text>
3. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#n13>
4. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Ladanuk_2018_352.pdf
5. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін.; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018.
6. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури, 2010. С.35–41. URL: https://biology.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Kafedry/Biofizyky/2014/konversky_osn_metod_ta_org_nayk_dosl.pdf

План практичного заняття 7
Оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи

1. Рекомендації для написання тексту кваліфікаційної (магістерської) роботи.
2. Правила цитувань та оформлення посилань.
3. Оформлення списку джерел та літератури.

Література

1. Бондар І. С., Русавська В. А., Батченко Л. В. Магістерська робота: концепція наукового дослідження». Київ: Ліра-К, 2020. 116 с.
2. Вимоги до оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи /факультет історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса. URL: <https://dnu.sharepoint.com/portals/hist/>
3. Корягін М. В., Чік М. Ю. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Аперта, 2019. 492 с.
4. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с. URL: http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Ladanuk_2018_352.pdf
5. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

4.ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Завдання самостійної роботи 1

Підготуйте опис методологічного складника кваліфікаційної (магістерської) роботи. Для виконання цього завдання здобувачам вищої освіти потрібно разом з науковим керівником сформулювати тему магістерської роботи. Спланувати застосування методологічного інструментарію з аналізом потенціалу застосування обраних методів.

Під час виконання завдання на початку обов'язково зазначте тему кваліфікаційної (магістерської) роботи, потім, дотримуючись наведеної послідовності, проаналізуйте принципи та методи наукового пізнання:

- ✓ принципи наукового пізнання;
- ✓ загальнонаукові методи;
- ✓ загальноісторичні методи;
- ✓ спеціально-історичні методи;
- ✓ міждисциплінарні методи (за потреби).

Обсяг роботи – до 5 сторінок друкованого тексту.

Зразок виконаного завдання

Польській кінематограф другі половини ХХ – на початку ХХІ ст.

Під час написання роботи широко використовувалися *принципи* науковості, історизму, об'єктивності. Дотримання принципу історизму допомогло розглянути розвиток польського кінематографа з урахуванням соціально-культурних явищ, їх змін та умов існування. Принцип наукової об'єктивності був використаний під час аналізу історичних джерел, а саме кінодокументів, споминів, матеріалів періодичних видань. Він дав змогу урахувати суб'єктивний фактор, зовнішні обставини створення того чи іншого джерела, що в загальному дає можливість претендувати на об'єктивне висвітлення проблеми, з урахуванням різних поглядів, без впливу ідеологій та власних симпатій. Принцип системності сприяв розгляду кіномистецтва, комплексно, з урахуванням як внутрішніх змін, поширення нових мистецьких прийомів у передачі образів та змісту фільмів, так і зовнішніх, зокрема суспільно-політичних умов його розвитку. Це дало змогу дійти певних висновків, розставити акценти у проблемі, вийти на відповідний рівень узагальнень.

У дослідженні були використані *загальнонаукові методи наукового пізнання*. До них належать методи абстрагування, логічного аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, індукції та дедукції, узагальнення, опису. Метод абстрагування передбачає, що під час дослідження із сукупних ознак, властивостей явища, процесу дійсності виокремлювалися суттєві, важливі та загальні, що становлять інтерес для дослідження. Вид абстрагування, як-от ототожнення, дав можливість систематизувати фільми на підставі їх тотожності та походження. Другий вид абстрагування – ізолювання – дав змогу нам виділити окремі властивості і риси фільмів. Процес абстрагування тісно пов'язаний у системі логічного мислення з іншими методами дослідження, насамперед з аналізом та синтезом.

Методи аналізу та синтезу застосовувалися у діалектичній єдності. Завдяки аналізу були досліджені окремі ознаки, властивості розвитку кіномистецтва в Польщі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Синтез дав змогу узагальнити досліджене і зробити висновки із залученого до аналізу матеріалу.

За допомогою загальнонаукових методів порівняння та класифікації, на основі вивчення наукової літератури та джерел, було визначено періоди розвитку кіномистецтва в Польщі у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. та їх характерні риси, особливості тематичної, жанрової специфіки, зв'язок із тогочасним життям та залежність від політичної кон'юнктури в країні.

Індуктивний аналіз, або шлях від конкретного до абстрактного, який характеризує об'єкт у єдності сутності та явища, дав змогу виділити низку найважливіших та найцікавіших рис об'єкта, що аналізувався, і зробити його ціннісний аналіз. Тобто, внаслідок дослідження конкретних фільмів, їх змістовного наповнення були визначені головні особливості та зроблені відповідні висновки.

До *історичних методів наукового дослідження*, застосованих під час вивчення означеної проблеми, належать проблемно-концептуальний, проблемно-хронологічний, історико-генетичний, історико-типологічний, історико-порівняльний.

За допомогою проблемно-концептуального методу було окреслено проблемне поле наукового дослідження, зосереджено увагу на вивченні розвитку польського кіномистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: визначено об'єкт, предмет дослідження, його завдання. Застосування проблемно-хронологічного методу дало змогу виділити кіномистецтво як одне з найцікавіших культурних явищ польського суспільства другої половини ХХ – початку ХХІ ст., виділити окремі періоди в його розвитку з властивими їм характерними та особливими рисами. Історико-генетичний метод – дав змогу простежити кіномистецтво в динаміці, від післявоєнного часу до сучасності, простежити поступове збільшення його ролі та впливу у житті населення.

Історико-типологічний метод дає можливість виокремити окремі жанри польського кіномистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ ст., класифікувати кінофільми за їх сюжетами, змістовним наповненням та суспільно-політичним посилом. За допомогою історико-порівняльного методу було зіставлено умови розвитку кіномистецтва в Польщі на різних етапах, визначено та проаналізовано загальні та особливі для кожного періоду показники розвитку. Застосування цього методу дало змогу простежити прогресивний розвиток кіноіндустрії в Польщі, поступове збільшення значення кіномистецтва в житті населення країни.

З *спеціально-історичних методів* у дослідженні застосований метод просопографії, за допомогою якого було досліджено життя, творчий шлях режисерів, акторів. Також робота над спогадами акторів потребувала застосування методів усної історії, що дав змогу розкрити особисті риси, творчі уподобання митців.

У роботі використані *міждисциплінарні методи*, зокрема метод мистецтвознавства, що дав змогу визначити мистецьку цінність аналізованих фільмів.

Використання вищезазначених наукових методів та принципів у роботі з науковою літературою та джерелами дав змогу зробити дослідження більш змістовним, всебічно та об'єктивно вивчити розвиток польського кіномистецтва у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Завдання самотійної роботи 2

Ознайомтесь зі ст. 42. «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n613>

Дайте відповіді в електронному вигляді на такі питання:

1. Дайте визначення поняття «академічна доброчесність».
2. Визначте правила дотримання академічної доброчесності.
3. Чому важливо дотримуватися академічної доброчесності?
4. Які види плагіату визначені українським законодавством?

5. Які види академічної відповідальності передбачені українським законодавством за порушення академічної доброчесності?
6. Які б ви запропонували методи посилення дотримання академічної доброчесності в українському академічному середовищі?

Завдання самостійної роботи 3

Запропонований список літератури оформіть відповідно до вимог бібліографічного опису ДСТУ: 2015 та складіть References до цього списку літератури. Під час виконання завдання скористайтеся таблицями, що викладені у додатках методичних рекомендацій.

1. Олена Бачинська. Запорозька Січ в Османській імперії на межі XVIII і XIX ст.: трансформація військово-політичного устрою (за матеріалами османської та російської адміністрацій) //Україна в Центрально-Східній Європі. Вип. 17. К., 2017. С. 223 – 253.
2. Петренко Є. Д. Курінні станиці чорноморського козацького війська // Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2009. Т. 5 : Кон – Кю. С. 523. 560 с.
3. Каюк С. М. Задунайська Січ (1775 – 1828 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. Дніпропетровськ, 1999. 20с.
4. Карпов В. Українська військова символіка / В. Карпов, Д. Табачник. 2-ге вид., доповн. й перероб. К. : Либідь, 2006, 264 с.
5. Державний архів Одеської області. Ф. 1, оп. 1, спр. 256. Арк.21.
6. Дояр Л., Сенченко О. Державний архів друку: з історії організаційного та функціонального розвитку (1917-1967 рр.). Український історичний журнал. № 4, 2023. 196-208 с.
7. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21.03.2023 р.
8. Jared Mason Diamond, *The World Until Yesterday*. 2012. 512 pages. New York: Viking.
9. Історія українського козацтва. Нариси у двох томах. нариси : у 2 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, НДІ козацтва ; [редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін.]. - Київ : Києво-Могилянська академія, 2006 - 2007. Т. 2 / [А. М. Авраменко та ін.]. – 2007. – 723 с.
10. Плохій, С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій. К.: Laurus, 2013. Режим доступу:https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Kozatskyi_mif_Istoriia_ta_natsiietvorennia_v_epokhu_imperii.pdf?

5.ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Становлення дослідницьких ознак науки.
2. Предмет і сутність науки як сфери людської діяльності.
3. Функції науки у житті суспільства.
4. Класифікації наук.
5. Наукознавство як одна з галузей досліджень, що вивчає закономірності функціонування та розвитку науки.
6. Система науково-дослідних закладів в Україні.
7. Національна академія наук України як провідний науковий заклад України.
8. Розвиток університетської науки в Україні.
9. Інститут історії НАН України: структура та напрями діяльності.
10. Громадські об'єднання, що займаються дослідженням історії в Україні.
11. Метод, методика, методологія: співвіднесення понять.
12. Філософські методи наукового пізнання.
13. Діалектика як один із важливих методів наукового дослідження.
14. Загальнонаукові методи наукового пізнання.
15. Принципи історичного пізнання.
16. Методи історичного дослідження.
17. Спеціально-наукові історичні методи.
18. Застосування міждисциплінарного підходу в історичних дослідженнях.
19. Поняття академічної доброчесності.
20. Поняття плагіату та його різновидів.
21. Методи протидії та попередження плагіату.
22. Поняття науково-дослідного процесу.
23. Принципи організації дослідницької діяльності.
24. Послідовність планування науково-дослідної роботи.
25. Методи стимулювання творчої праці дослідника.
26. Рекомендації щодо раціонального режиму праці дослідника й організація робочого місця.
27. Етапи виконання наукового дослідження та їх характеристика.
28. Особливості планування наукової роботи.
29. Вибір теми наукового дослідження та формування проблеми.
30. Особливості визначення об'єкта та предмета дослідження.
31. Формування завдань наукового дослідження.
32. Вимоги до історіографічного опису роботи.
33. Вимоги до джерелознавчої характеристики наукової роботи.
34. Етапи пошуку інформації для наукової роботи.
35. Різновиди наукових публікацій.
36. Вимоги до оформлення наукових праць.
37. Види посилань та правила їх оформлення.
38. Правила бібліографічного опису використаних джерел та літератури Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання».
39. Послідовність написання кваліфікаційної роботи.

40. Вимоги до написання тексту кваліфікаційної роботи та оформлення висновків.

6. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Методи поточного контролю:

- виступ з основного питання семінару;
- самостійне опрацювання навчального питання;
- доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ;
- модульний контроль.

Метод підсумкового контролю: залік.

Схема нарахування балів, які отримують здобувачів вищої освіти у процесі вивчення дисципліни

Поточний контроль (max 100 балів)								
Змістовний модуль 1 (max 46)			Сума балів за перший модуль	Змістовний модуль 2 (max 54)			Сума балів за другий модуль	Загальна кількість балів
Організація навчальної роботи здобувача	Самостійна робота	Контроль знань за модулем		Організація навчальної роботи здобувача	Самостійна робота здобувача вищої освіти	Модульний контроль		
21	15	10	46	28	16	10	54	100

Критерії оцінювання академічних досягнень

Робота на практичних заняттях (49 балів)

Максимальна кількість балів за семінарське заняття – 7 балів. З навчальної дисципліни передбачено проведення 7 семінарських занять. Загальна кількість максимальних балів за всі семінари – 49 балів.

Високий (7 балів). Розгорнуті, детальні відповіді на питання практичного заняття; знання джерел та наукової літератури з проблеми; вміння

обґрунтувати актуальність та сформулювати висновки проблеми, що розглядається; вміння сформулювати своє аргументоване ставлення до певної проблеми; вміння визначати причинно-наслідкові зв'язки, загальні, закономірні тенденції та особливі явища; активна участь в обговоренні питань практичного заняття.

Середній (5 – 6 балів). Послідовні, логічні, повні відповіді на питання практичного заняття; знання основних джерел та наукової літератури з проблеми; вміння обґрунтувати актуальність та сформулювати висновки проблеми, що розглядається; вміння сформулювати своє аргументоване ставлення до певної проблеми; вміння визначати причинно-наслідкові зв'язки, загальні, закономірні тенденції та особливі явища; участь в обговоренні питань практичного заняття.

Достатній (3 – 4 бали). Достатньо повні відповіді на питання практичного заняття; орієнтація в історіографії питання; вміння сформулювати висновки проблеми, причинно-наслідкові зв'язки, загальні, закономірні тенденції та особливі явища; участь в обговоренні питань практичного заняття.

Низький (0 – 2 бали). Не повні відповідь на питання практичного заняття; не знання історіографії питання; помилки та неточності у формулюванні висновків, причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей історичних явищ та процесів.

Контроль знань за модулем /модульна контрольна робота (20 балів)

Після завершення вивчення першого змістового модуля заплановано проведення контролю знань за модулем, після другого змістового модуля – модульної контрольної роботи у якості письмових контрольних робіт. Вони проводяться під час аудиторних занять, містять питання різної складності, що відповідають вивченому матеріалу.

Максимальна кількість балів за контроль знань за модулем – 10 балів; за модульну контрольну роботу – 10 балів. Загальна кількість максимальних балів за контроль знань за модулем та модульну контрольну роботу – 20 балів.

Високий (9 – 10 балів). Повнота розуміння завдання; правильні та повні відповіді на питання; послідовний виклад матеріалу; правильність уживання термінології; здатність робити висновки.

Середній (6 – 8 балів). Повнота розуміння завдання; недостатньо повний виклад відповідей; правильні відповіді на питання; незначні помилки у послідовності викладу матеріалу; правильність уживання термінології; здатність робити висновки.

Достатній (3 – 5 балів). Повнота розуміння завдання; не повний виклад відповідей; правильні відповіді на питання; помилки у послідовності викладу матеріалу; помилки при уживанні термінології; здатність робити висновки.

Низький (0-2 бали). Не розуміння завдань; не повний виклад відповідей; помилки у відповідях на питання; помилки у послідовності викладу матеріалу; відсутність, або помилки у термінології та висновках.

Завдання самостійної роботи (31 бал)

Самостійна робота із навчальної дисципліни виконується письмово і спрямована на закріплення навчального матеріалу та застосування набутих знань у практичній науковій роботі, шляхом укладання методології магістерського дослідження. Самостійна робота передбачає виконання трьох завдань.

Максимальна кількість балів за завдання самостійної роботи – 31 бал

Завдання самостійної роботи 1. Опис методологічного складника кваліфікаційної (магістерської) роботи

Максимальний бал за завдання – 15 балів.

Високий (13 – 15 балів). Логічно підібрана методологія дослідження що відповідає проблематиці дослідження; її повне обґрунтування, розкриття потенціалу та значимості для дослідження обраних методів та принципів наукового пізнання; логічний, послідовний виклад тексту; завершеність роботи; наявність авторського обґрунтованого погляду; самостійність роботи.

Середній (9 – 12 балів). В основному логічно підібрана методологія дослідження, що відповідає проблематиці дослідження; неповне обґрунтування, розкриття потенціалу та значимості для дослідження обраних методів та принципів наукового пізнання; логічний, послідовний виклад тексту; завершеність роботи; наявність авторського обґрунтованого погляду; самостійність роботи.

Достатній (5 – 8 балів). Часткова невідповідність обраної методології проблематиці дослідження; її часткове обґрунтування; помилки у розкритті потенціалу та значимості для дослідження обраних методів і принципів наукового пізнання; порушення логіки викладу матеріалу; завершеність роботи; наявність авторського обґрунтованого погляду; самостійність роботи.

Низький (0 – 4 бали). Суттєві помилки та неточності у формуванні методології; помилки у розкритті потенціалу та значимості для дослідження обраних методів і принципів наукового пізнання; порушення логіки викладу тексту; відсутність або необґрунтованість точки зору здобувача вищої освіти; порушення принципів академічної доброчесності.

Завдання самостійної роботи 2. Поняття академічної доброчесності
Максимальний бал за завдання – 6 балів

Високий (6 балів). Повний логічний виклад відповідей на всі питання завдання. Аргументований виклад власного погляду на питання, які того потребують. Самостійність роботи.

Середній (4 – 5 балів). Логічний виклад відповідей на всі питання завдання. Недостатньо аргументований виклад власного погляду на питання, які того потребують. Самостійність роботи.

Достатній (2 – 3 бали). Неповні відповіді на питання завдання. Недостатньо аргументований виклад власного погляду на питання, які того потребують. Самостійність роботи.

Низький (0 – 1 бал). Часткове виконання завдання. Відсутність відповідей на окремі питання завдання. Суттєві помилки у відповідях на питання завдання. Відсутність аргументації у відповідях на питання, що потребують викладу власного погляду.

Завдання самостійної роботи 3. Бібліографічний опис та References.
Максимальний бал за завдання – 10 балів.

Високий (9 – 10 балів). Повний бібліографічний опис усіх вказаних у завданні позицій літератури та джерел. Оформлення до них References відповідно до зразка, поданого у додатку.

Середній (6 – 8 балів). Повний бібліографічний опис усіх вказаних у завданні позицій літератури та джерел із незначними помилками. Оформлення до них References відповідно до зразка, поданого у додатку.

Достатній (4 – 5 балів). Часткова невідповідність бібліографічного опису правилам оформлення. Помилки в References.

Низький (0 – 3 бали). Суттєві помилки та неточності у формуванні бібліографічного опису та References.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Бондар І. С., Русавська В. А., Батченко Л. В. Магістерська робота: концепція наукового дослідження». Київ: Ліра-К, 2020. 116 с.
2. Бондаренко Г. Теорія і методологія історії. Луцьк: Волинський національний університет, 2011. 196 с.
3. Власенко Л., Ладанюк А., Кишенько В. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с.
4. Грінченко Г. Г. Усна історія: методичні рекомендації з організації дослідження: для студентів і аспірантів. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2007. 28 с.

5. Гуторов О. І. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник. Харків, ХНАУ, 2017. 272 с.
6. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень: підручник. Ювілейна серія НЮУ 215 років. Харків: Видавництво «Право», 2018. 368 с.
7. Євтушенко М. Ю. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / М. Ю. Євтушенко, М. І. Хижняк. Київ: ЦУЛ, 2019. 351 с.
8. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
9. Кислий В. М. Організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2011. 224 с.
10. Конверський А. Основи методології та організації наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 350 с.
11. Корягін М. В., Чік М. Ю. Основи наукових досліджень. Київ: Алерта, 2019. 492 с.
12. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2018. 352 с.
13. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / Добронравова С. І. та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.
14. Методологія та організація наукових досліджень :навч. посібник / О.І. Гуторов; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва Харків: ХНАУ, 2017. 272 с.
15. Носачова Ю., Іваненко О., Радовенчик Я. Основи наукових досліджень. Київ: Кондор, 2020. 132 с.

Допоміжна

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету /Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2017. 234 с.
2. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2017. 142 с.
3. Берназюк Я. О. Поняття плагіату: науковий та юридичний аспект. *Формування академічної доброчесності та механізмів запобігання та протидії плагіату в наукових творах в Україні: матеріали круглого столу (30 вересня 2016 р., м. Київ) / за ред. В. Л. Федоренка. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. С. 17–20.*
4. Вимоги до оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи /факультет історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса. URL: <https://dnu.sharepoint.com/portals/hist/>
5. Горбань Ю. І. Формула успішної магістерської роботи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 1. С. 77–80.*
6. Збанацька О. М. Бібліографічна евристика та бібліографічний пошук: кореляція сутності понять. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 4. С. 13–23.*

7. Медвідь В., Данько Ю., Кобилянська І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях). Суми: Університетська книга, 2020. 219 с.
8. Носачова Ю., Іваненко О., Радовенчик Я. Основи наукових досліджень. Київ: Кондор, 2020. 132 с.
9. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна – 2017. Київ: Таксон, 2017. 184 с.
10. Основні вимоги до оформлення бібліографічного опису документів. URL: <http://library.wunu.edu.ua/index.php/uk/dovidka/zrazky-bibliohrafichnykh-opysiv>
11. Пилипчук М. І. Основи наукових досліджень: підруч. Київ: Знання, 2017. 270 с.
12. Про затвердження Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Постанова Кабінету міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>
13. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 № 1057. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11#Text>
14. Chevalier J. M., Buckles D. J. Participatory Action Research. Theory and Methods for Engaged Inquiry. Edition 2nd. London: Routledge, 2019. 434 p.
15. Igwenagu Ch. Fundamentals of research methodology and data collection. URL: <https://www.researchgate.net/publication/303381524>

Інформаційні ресурси

1. Електронні бібліотеки України. URL: <http://library.kr.ua>
2. Інститут історії України. URL: history.org.ua
3. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
4. Наукова періодика України. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: офіційний вебсайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>
5. Національна академія наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua>.
Національна спілка краєзнавців України. URL: https://nsku.org.ua/?page_id=5613
6. Наукове товариство імені Шевченка. URL: <http://ntsh.org/>
7. Центр міської історії. URL: <https://www.lvivcenter.org/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Послідовність виконання наукового дослідження

1. Постановка наукової проблеми.
 - 1.1. Окреслення кола питань, розв'язання яких ляже в основу дослідження (тобто наукові інтереси дослідника).
 - 1.2. Формулювання теми дослідження, його загальної гіпотези (тобто з'ясування того, що буде перевірятися).
 - 1.3. Визначення об'єкта та предмета дослідження.
 - 1.4. Формулювання загальної мети.
2. Теоретичний аналіз проблеми.
 - 2.1. Опрацювання літературних джерел з досліджуваної проблеми та накопичення необхідної наукової інформації: пошук, вивчення й аналіз літературних та інших джерел з теми дослідження.
 - 2.2. Створення авторської моделі досліджуваного явища з уточненням проблеми: вибір напрямів дослідження відповідно до теми; обґрунтування актуальності теми дослідження, де вказується рівень розробленості теми та її значущість.
3. Формулювання гіпотез.
 - 3.1. Розробка системи наукових припущень (гіпотез).
 - 3.2. Формулювання завдань дослідження (на цьому етапі відбувається конкретизація загальної мети через низку завдань дослідження, які формулюються як перелік дій).
4. Планування та проведення дослідження:
 - 4.1. Розробка програми дослідження.
 - 4.2. Вибір методів дослідження (теоретичних чи емпіричних), методики та технічних процедур для здобуття фактичного матеріалу.
 - 4.3. Проведення дослідження та збір даних, обробка результатів, занотовування інформації.
5. Аналіз, інтерпретація та оформлення отриманих результатів.
 - 5.1. Якісний та кількісний аналіз результатів, перевірка їх статистичної значущості.
 - 5.2. Пояснення вивчених фактів та формулювання певних закономірностей існування досліджуваного явища.
 - 5.3. Теоретичне узагальнення результатів дослідження.
 - 5.4. Формулювання висновків та практичних рекомендацій.
 - 5.5. Підготовка підсумкового документу.
6. Впровадження у практичне життя
Кінцева форма реалізації результатів дослідження.

Додаток Б

Раціональний трудовий режим дослідника й організація робочого місця

Час роботи. Протягом дня працездатність змінюється. Найбільш плідним є так званий ранковий пояс (з 8 до 15 год), причому максимальна працездатність із 10 до 13 год, потім післяобідній (з 16 до 19 год) і вечірній (із 20 до 22 год). Ступінь уваги і ефективності запам'ятовування змінюється у бік зменшення і уповільнення на кінець кожного поясу, тому дуже складний для запам'ятовування матеріал необхідно вивчати на початку кожного поясу.

На початковій стадії процесу є період настроювання, входження в роботу. Саме в цей період устанавлюються асоціативні зв'язки з раніше виконаними роботами за темою. Чим більшою є звичка до систематичної розумової праці, тим коротший період налаштування на розумову роботу, тим скоріше настане найпродуктивніший період – «робоча установка».

На продуктивність розумової праці впливають відволікаючі, розсіюючі фактори: шум, розмови, переміщення сторонніх осіб, невміння дослідника довго концентрувати увагу на об'єкті дослідження. Ці фактори слід враховувати в організації праці дослідника. Велике значення має також умовний «рефлекс на час». Тому приступаючи до роботи, слід якомога точніше визначити мету роботи, її обсяг і термін виконання. Для вироблення «рефлексу на час» необхідно систематично працювати, не чекати, коли виникне бажання трудитись, з'явиться натхнення.

Досліднику необхідно встановити самоконтроль не тільки за обсягом виконаної роботи, а й за її новизною.

Наприкінці робочого дня слід аналізувати зроблене за день у плані дослідження: які нові наукові знання здобуто, з якими теоріями, концепціями, аксіомами, гіпотезами ознайомився.

Надалі їх кількість повинна переходити у якість знань з досліджуваної проблеми – наукову новизну виконаної роботи. Так відпрацьовуються дисципліна і самодисципліна праці, що є гарантією виконання робіт у встановлений термін.

Для забезпечення стійкої продуктивності розумової праці необхідно чергувати її з виробничими паузами. Не можна працювати довго без перерви, оскільки це знижує інтерес, веде до сильної перевтоми. Перерви слід робити через кожні 1 – 1,5 год роботи на 10 – 15 хв, а через 3 – 4 год роботи відпочинок повинен бути більш тривалим – 0,5 – 1 год.

Відпочинок буває пасивним і активним. Для працівників розумової праці важливо, щоб відпочивала центральна нервова система (мозок) і органи чуттів. Мозок краще відпочиває, коли немає зовнішніх подразників, тобто коли людина спить. Тільки сон є повним відпочинком. Згідно з гігієною сну слід лягати і вставати у чітко визначений час; припиняти напружену розумову працю не менше ніж за 1,5 – 2 год до сну.

Для активного відпочинку під час розумової праці необхідне фізичне навантаження, оскільки розумова праця майже виключає фізичне навантаження, тому фізична культура і спорт покликані відігравати значну

роль у боротьбі зі втомою під час розумової праці. Ранкова гімнастика, ходіння пішки, обов'язкові прогулянки перед сном, фізкультпаузи протягом робочого дня – все це сприяє високопродуктивній праці наукового працівника.

Місце роботи. Велику роль у продуктивності розумової праці відіграє звичка до місця роботи, робоча обстановка. Поняття робочої обстановки включає в себе робоче приміщення (кімната, кабінет, лабораторія, бібліотека); робочу зону (письмовий стіл, стілець, шафа, стелаж) і розміщення предметів у ній, температура і вологість повітря навколишнього середовища, освітлення (природне, штучне); звукове поле (шум, вібрація).

Кожному працівникові, зайнятому розумовою працею, необхідно організувати робоче місце – закріпити за працівником частину виробничої площі, забезпечити згідно з вимогами технологічного процесу обладнанням, інструментами, пристосуваннями та іншими засобами праці.

Організація робочого місця тісно пов'язана з формами і методами організованої праці. Цей взаємозв'язок виражений в організації трудового процесу, бо виконуючи раціоналізацію прийомів праці, можна ліквідувати надмірне фізичне навантаження наукового працівника, досягти скорочення й уповільнення рухів, а також визначити потребу в оснащенні робочого місця пристроями і пристосуваннями, що сприяють економії робочого часу. Правильно організувати робоче місце – це означає забезпечити його згідно зі спеціалізацією і технологічним призначенням, а також з урахуванням наявного рівня технічного прогресу – обладнанням, інвентарем і виробничими меблями, засобами зв'язку і оргтехніки; налагодити безперебійне і ритмічне обслуговування робочого місця іншими службами матеріального й інформаційного забезпечення; створити сприятливі умови для виконання трудових процесів. Водночас матеріально-технічні засоби повинні бути розміщені в зоні робочого місця згідно з змістом виконуваної роботи і вимогами раціональних трудових прийомів.

Забезпечення сприятливих умов праці передбачає створення фізіолого-гігієнічного комфорту для виконання науково-дослідних процедур. Дослідники протягом 7 – 8 год на добу працюють, сидячи за столом. Тому дуже важливо, щоб габаритні розміри його відповідали вимогам НОП. Дослідження показують, що висота конторського стола має відповідати висоті ліктів людини у положенні сидячи, висота стільця – висоті колінного суглоба над підлогою, беручи до уваги висоту каблука. Сидіння стільця не повинно бути пласким. Незначне заглиблення створює зручність для робочої пози дослідника. Більш зручні та гігієнічні стільці з м'яким сидінням. Спинка стільця має бути широкою і вигнутою, за формою спини людини.

На столі не повинно бути нічого зайвого. Оскільки погляд працюючого здебільшого спрямований на лівий бік стола, то на ньому розміщують невиконані документи, праворуч – виконані. Розташовуючи столи у робочому приміщенні дослідника, слід визначатися метою підвищення продуктивності праці за мінімуму витрат енергії. Одночасно беруть до уваги фізіолого-гігієнічні фактори – кубатуру, площу, напрям денного світла і штучного освітлення, що падає на стіл.

Освітлення є важливим фактором, що впливає на продуктивність праці дослідника. Добре освітлення дає змогу виконувати роботу, не напружуючи зір, створює відчуття бадьорості, посилює зорове сприймання. І навпаки, за умови поганого освітлення розвивається стан пригніченості, з'являється роздратованість і знижується увага, що призводить до помилок у виконанні науково-дослідних процедур.

Для працівників, зайнятих дослідженням, найсприятливішим є природне освітлення. Фізіологи стверджують, що за умови природного освітлення продуктивність праці на 10 % вища, ніж за умови штучного. У робочих приміщеннях освітлення може бути бічним, верхнім і комбінованим.

Для забезпечення рівномірного постійного освітлення робочих місць часто використовують штучне освітлення. Як джерела штучного освітлення застосовують електричні лампи розжарювання і люмінесцентні. Для достатнього освітлення робочого місця площа його повинна становити не менш як 33 % загальної площі зовнішніх стін. На якість штучного освітлення впливають розташовані поряд будинки, ступінь забрудненості вікон та інші причини. Освітлення має бути достатнім і не мигтіти, забезпечувати захист очей від прямого потрапляння світлових променів. Не повинно бути різких переходів від світла до тіні. Досить, якщо стіл 1,5 м завдовжки освітлюється однією настільною лампою напругою 60 Вт, розташованою над ним на висоті 35 см.

Настільну лампу ставлять зліва і трохи попереду від працюючого, інакше тінь від правої руки погіршує видимість і перешкоджає роботі. Світло має бути м'яким і не осліплювати. Щоб запобігти осліпленню яскравим світлом, лампу прикривають зеленим або білим матовим абажуром.

У сучасних умовах широко застосовують люмінесцентні лампи, відомі під назвою «лампи денного світла». У разі використання ламп стомлення очей настає пізніше, ніж від звичайних ламп розжарювання, а продуктивність підвищується.

Краща гострота зору буває за умови білого освітлення, гірша – за блакитного. Колір освітлення впливає не лише на зір, а й на загальне самопочуття і працездатність.

Для більшої ефективності як природного, так і штучного освітлення приміщення робочої кімнати рекомендується фарбувати у світлі тони. Водночас, чим світліше пофарбування стін, тим вища ефективність відбиття світла. Наприклад, коефіцієнт відбиття світла, що падає на поверхню білого кольору, – 0,9, світло-жовтого – 0,75, салатого – 0,7, червоного – 0,29, темно-синього – 0,09 і чорного – 0,04.

Температурний режим за інших однакових умов також впливає на продуктивність праці. За низької температури у людини, що працює сидячи, німіють кінцівки, зменшується швидкість рухів. Теплий одяг, хоч і знижує втрату внутрішнього тепла, створює незручність і загальмовує рухи, прискорює втомлення. Підвищена температура також негативно позначається на продуктивності праці – прискорюється дихання, збільшується потовиділення, що призводить до втрати солі в організмі, з'являється відчуття

слабкості і квалості.

У дорослої людини за умови температури навколишнього повітря 20 °С у стані відпочинку виділяється близько 0,9 л вологи, а в разі особливо тяжкої роботи – 7 – 8 л води на добу. Важливим заходом, що запобігає втраті вологи організмом, є встановлення питного режиму. Так, для однієї людини на добу потрібно 1,5 – 2 л води за температури до 30 °С і 3 – 3,5 л за температури понад 30 °С. Питну воду рекомендується газувати з додаванням 0,2 – 0,5 % кухонної солі.

Оптимальним температурним режимом у робочих приміщеннях дослідників є 18 – 20°С.

У приміщеннях, де роботи виконують на обчислювальних машинах, за умови обмуровування стін і стелі використовують звукопоглинаючі матеріали – перфоровані конструкції, акустичну штукатурку та ін.

Для забезпечення сприятливих умов праці на робочому місці дослідника необхідно, щоб повітря в кімнаті задовольняло вимоги гігієни. Від розмірів приміщення залежить чистота повітря. Незадовільним вважають повітря, яке містить 0,07 % вуглекислоти.

Для притоку свіжого повітря робоче приміщення рекомендується провітрювати через кожну годину роботи. Праця науковця потребує напруження нервів, що спричинює втому, яку ліквідують виробничою паузою.

Робоча поза є важливою передумовою правильної організації праці. Від неї залежить максимальна економія сил науковця. Фізіологи стверджують, що тривале щоденне повторення робочої пози працівника може бути причиною появи різних патологічних змін в організмі людини.

Багаторічні спостереження дають підставу зробити висновок, що неправильний вибір робочої пози призводить до розвитку у науковців кособокості. У переважній більшості їх після багаторічної праці праве плече вище від лівого. Під час роботи необхідно стежити за правильним положенням корпусу тіла і ніг. Є певні рекомендації фізіологів щодо робочої пози науковців, яких слід додержуватися. Робочу позу науковця вважають правильною, якщо коліна в положенні сидячи знаходяться під робочою площиною (столом).

З віком еластичність кришталика ока зменшується, і до 40 – 45 років настільки слабне, що виконувати роботи на нормальній відстані від очей (30 – 35 см) стає неможливо. Тому у разі перших ознак вікової далекозорості необхідно звертатися до лікаря. Дослідження показують, що чим раніше науковець почне працювати в окулярах, тим краще зберігається зір.

Правильний вибір робочої пози не дасть бажаних наслідків, якщо науковці не виконуватимуть під час виробничої паузи фізичних вправ. Виробнича гімнастика сприяє поліпшенню загального стану організму і підвищує продуктивність праці робітника.

Заходи організації наукової праці на робочому місці науковця включають у себе не лише санітарно-гігієнічні умови (розмір робочої зони, чистота повітря, освітлення, температура, шум, вібрація), а й харчування, яке не повинно бути надмірним, має відповідати витратам енергії працівника.

До найважливіших заходів організації наукової праці на робочому місці належить також виробнича естетика і культура праці, тобто раціональне поєднання кольору устаткування і робочої зони, чистота на робочому місці, естетичне оформлення робочого місця, одягу, поза і культура праці.

Отже, комплекс заходів організації наукової праці на робочому місці працівника, зайнятого науково-дослідною роботою, забезпечує збереження здоров'я і виконання досліджень з найбільшою ефективністю.

Додаток В
Приклад оформлення бібліографічного опису у списку
використаних джерел з урахуванням Національного стандарту
України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні
положення та правила складання»

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Бондаренко В. Г. Історія України. Львів, 2017. 153 с. 2. Лазор О. Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2003. 542 с. 3. Пономарьов А. П. Українська етнографія: курс лекцій. Київ: Либідь, 1994. 315 с. 4. Parker J. Principles of scientific research. 7th ed. London : Editorial, 2017. 301 p.
Два автори	1. Мартиненко З. Е., Макар І. В. Управління підприємством: теоретико-методичні засади: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2017. 296 с. 2. Палеха В. І., Карпова П. В. Менеджмент організацій: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 120 с. 3. Білоус С. І., Корнійчук В. П. Філософія освіти: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2016. 176 с. 4. Мороз І. С., Василенко Н. Ю. Маркетинг: конспект лекцій. Київ: Молодь, 2016. 102 с.
Три автори	1. Тарнавська Г. Я., Марценюк Н. С., Герасимова Т. М. Фінанси: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2017. 412 с. 2. Пустовенко В. В., Максименко І. Л., Яким А.С. Безпека життєдіяльності: монографія. Харків: ХНПУ, 2017. 348 с.
Чотири автори	1. Інновації: навч. посіб. / Гуревич Д. Т., Чекан О. С., Грибан О. М., Макарова В. В. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 389 с. 2. Вища математика : конспект лекцій / Ткачук Т.С. та ін. Київ, 2015. 82 с.
П'ять і більше авторів	1. Операційний менеджмент : підручник / С. М. Поплавська та ін. Київ: ЦУЛ, 2011. 267 с. 2. Охорона праці : навч. посіб. / О. І. Подольська та ін. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2017. 264 с. 3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: станом на 10 жовт. 2017 р. / К. І. Мягченко та ін. ; за заг. ред. І. М. Ливанова. Київ: ЦУЛ, 2017. 428 с

Автор(и) редактор(и)/упорядники	та	1. Веретенко В. В. Міжнародний маркетинг: монографія / за заг. наук. ред. В. М. Марценюка. Київ, 2015. 374 с. 2. Бутенко М. П., Качур В. П., Петренко С. В. Психологія: навч. посіб. / за ред. М. П. Дутко. Київ: ЦУЛ, 2017. 332 с
Без автора		1. 30 років історичному факультету: історія та сьогодні (1986-2016): ювіл. вип. / під заг. ред. В. В. Черепані. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 340 с. 2. Етнографія: конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Гарапка; уклад. А. І. Гарапка. Київ: ЦУЛ, 2018. 320 с. 3. Міжнародні відносини : монографія / за ред. М. А. Березовського. Київ: ЦУЛ, 2016. 162 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: П. О. Бедрія, О. О. Петренка. Одеса: ОНУ, 2015. 306 с.
Багатотомні видання		1. Антологія української юридичної думки / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юрид. кн., 2002. Т. 1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права. 568 с. 2. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / уклад.: Р. В. Болдирєв та ін. Київ: Наук. думка, 1989. Т. 3 : Кора-М. 552 с. 3. Шишкін В. І. Судові системи країн світу : навч. посіб.: у 3 кн. Київ: Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 336 с.
Автореферати дисертацій		Заяць А. Є. Міське суспільство Волині XVI – першої половини XVII ст. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Львів, 2019. 39 с.
Дисертації		Герасименко Ю. А. Рецепція української історії в західноєвропейській прозі кінця XX – початку XXI століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Бердянськ, 2018. 259 с.
Законодавчі та нормативні документи	та	1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2015. 98 с. 2. Конституція України: станом на 1 жовтня 2017 р. / Верховна Рада України. Київ: Право, 2017. 93 с. 3. Про вищу освіту: Закон України від 05.09.2016 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i> . 2016. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 4. Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i> . 2011. № 48-49. Ст. 536. 5. Про освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018). 6. Питання соціального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2017 р. № 1060. <i>Офіційний вісник України</i> . 2018. № 5. С. 430–443.
Архівні документи		Лист Голови Спілки «Первоцвіт» Г. Ф. Петренка на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Поповича щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.
Бібліографічні покажчики		1. Боротьба з злочинністю: нагальна проблема сучасності: бібліогр. покажч. Вип. 3 / уклад.: О. В. Куріпта, відп. за вип. Н. М. Щур; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2017. 60 с. 2. Іван Марченко: біобібліогр. покажч. / уклад. В. Петрик. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с.

<p>Складова частина видання:</p> <p>Частина видання: книги</p>	<p>1. Якса А. П. Економічна політика держави. <i>Двадцять п'ять років з економічним правом</i> : вибрані праці. Харків, 2017. С. 205–212.</p> <p>2. Корнійчук Т. О. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності. <i>Педагогіка</i> : навч. посіб. / за заг. ред. Т. О. Корнійчука. Київ, 2017. С. 195–197.</p>
<p>Частина видання матеріалів конференцій (тези доповіді)</p>	<p>Киридон А., Троян С. М. Грушевський і основні етапи українського державотворення. <i>Міжнародна наукова конференція до 150-річчя М. С. Грушевського</i> : тези доп., 17 верес. 2016 р., Острог / редкол.: Винар Л.-Р. та ін. Острог, 2016. С. 44–47.</p>
<p>Частина довідкового видання</p>	<p>Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. <i>Основи педагогіки освіти</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Дмитрука, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55</p>
<p>Частина видання: періодичного видання</p>	<p>Зайцева О. М. Варіантність у родовій категоризації іменників: (на матеріалі мовлення сучас. укр. телебачення). <i>Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»</i>. 2018. Т. 21, № 1. С. 121–130.</p> <p>Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2017. Vol. 18, No 2. P. 109–118.</p> <p>Коваленко І.Р. Соціальний склад міст Волині у 18 ст.: історіографічний аналіз. <i>Український історичний журнал</i>. 2018. Т. 21, № 1. С. 121–130.</p>
<p>Стаття в газеті</p>	<p>Андрущенко В. Академічна недоброчесність як виклик інтелектуальній спроможності нації. <i>Голос України</i>. 2018. 20 лип. С. 10.</p>
<p>Електронні ресурси</p>	<p>1. Україна очима дітей: фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Хміль А. А. Функції державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsey.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Хміль І. О. Шляхи подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2016. № 3. – С. 20–27. – URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p>

Додаток Г
Приклад оформлення списку літератури в романському алфавіті
(References), що оформлений за міжнародним бібліографічним
стандартом APA (American Psychological Association)

Для книги одного автора:

Автор (рік видання). Транслітерована назва книги [Переклад назви книги на англійську мову]. Місто: Видавництво [Мова видання англійська].

Farenii, Yurii (2008). Kooperatyvnyi rukh u Naddniprianskii Ukraini (druha polovyna XIX – pochatok XX st.). [The cooperative movement in Dnipro Ukraine (second half of the 19th – beginning of the 20th century)]. Cherkasy: Vidlunnia-Plius [in Ukrainian].

Два і більше авторів книги:

Автор & Автор (рік видання). Транслітерована назва книги [Переклад назви книги на англійську мову]. Місто: Видавництво [Мова видання англійська].

Mytsyk, Yurii & Bazhan, Oleh (2022). Vid trypiltsiv do kiborhiv. Korotka istoriia Ukrainy [From trypilians to cyborgs. A brief history of Ukraine]. Vyd. tretie. Kyiv: «TOV «Klio»» [in Ukrainian].

Редактор / редактори (без автора):

Редактор (якщо більше одного, позначаємо через &). (Ed. – для одного редактора; Eds. – коли більше одного редактора). Транслітерована назва книги [Переклад назви книги на англійську мову]. Місто: Видавництво [Мова видання англійська].

Kovenko, K.O. (Eds.). (2011). Metodyka doslidnoi spravy v ekonomitsi [Methods of conducting experiments in economics]. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].

Багатотомне видання:

Автор & Автор (рік видання). Транслітерована назва книги [Переклад назви книги на англійську мову]. (кількість томів). Місто: Видавництво [Мова видання англійська].

Paiko, O.O., & Kysiuk, I.P. (Ed.). (2001). Strategy of development of the machine-building industry of Ukraine. (Vols. 1-4). Donetsk: Yuho-Vostok [in Ukrainian].

Частина книги (розділ, стаття):

Автор(и) (рік видання). Транслітерована назва частини книги (розділу, статті) [Переклад назви частини книги (розділу, статті) на англійську мову]. Транслітерована назва книги [Переклад назви книжки на англійську мову].

(Том вказується як Vol.). Транслітероване прізвище редактора / редакторів (Ed. / Eds.). Місто: Видавництво, сторінки [Мова видання англійська].

Hurbyk, O. (2012). Zvychaievo-pravova kultura zaporozkoho kozatstva [Customary culture of the Zaporizhzhya]. Istoriiia ukrainskoho kozatstva [History of the Ukrainian Cossacks]. (Vols. 2). Smoliy, V. (Ed). Kyiv: Naukova dumka, 134 – 160 [in Ukrainian].

Стаття в періодичному виданні:

Автор(и), (рік видання). Транслітерована назва статті [Переклад назви статті на англійську мову]. *Назва періодичного видання [Переклад назви періодичного видання на англійську мову]*, номер випуску, сторінки.

Zaiachuk, M. D. (2014). Stanovlennia fermerstva v Ukraini: prostoro-choasovyi analiz [Formation of farming in Ukraine: spatio-temporal analysis]. *Ukrainskyi heohrafi chnyi zhurnal [Ukrainian Geographical Journal]*, 4, 57–62 [in Ukrainian].

Тези конференції:

Автор(и), (рік видання). Транслітерована назва тез [Переклад назви тез на англійську мову]. *Транслітерована назва конференції [Переклад назви конференції на англійську мову]*, номер випуску, сторінки.

Averochkina, T.V. (2010) Do pytannia pro pravovyi rezhym istorychnykh zatok pryberezhnoi derzhavy [To the question of the legal regime of the historical bays of the coastal state]. *Yurydychna nauka: politychni, ekonomichni ta sotsialni vytoky sohodennia: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (29-30 zhovtnia 2010 r., m. Kyiv). [Legal science: political, economic and social origins of the present: materials of the III International Scientific and Practical Conference (October 29-30, 2010, Kyiv)]*, 2, 100–101 [in Ukrainian].

Дисертація:

Автор(и) (рік видання) Транслітерована назва дисертації [Переклад назви дисертації англійською мовою]. (Науковий ступінь). Місто: Вищий навчальний заклад, у якому відбувався захист [in Ukrainian].

Piatnytskova, I.V. (2010). Rol kooperatsii v zhytti naselennia Pivdnia Ukrainy naprykintsi XIX – na pochatku XX st. [The role of cooperation in the life of the population of Southern Ukraine at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries]. (Candidate's thesis). Donetsk: Donetsk National University [in Ukrainian].

Для законодавчих документів

Транслітерована назва законодавчого акту [Переклад назви законодавчого акту на англійську мову]. (рік). Транслітерована назва збірки документів [Переклад назви збірки документів на англійську мову], номер тому, сторінки [Мова видання англійською].

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro rozvytok zhytloвого budivnytstva ta polipshennia demohrafi chnoi situatsii na seli» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the development of housing construction and improvement of the demographic situation in the countryside»] (1992). Zibrannia Postanov Uriadu Ukrainy [Collection of Resolutions of the Government of Ukraine], 8. 155-162 [in Ukrainian].

Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro Kontseptsiiu Natsionalnoi prohramy vidrodzhennia sela» [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On the Concept of the National Rural Revival Program»]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 23, 665 – 675. [in Ukrainian].

Посилання на джерела архіву:

Назва архіву англійською мовою, фонд (Fund), опис (Inventory). Справа (File) [Мова видання англійською].

Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv, Fund 442, Inventory 44. File. 667 [in Ukrainian].

State Archives of Vinnytsia region, Fund 205, Inventory 1. File. 59 [in Ukrainian].

Посилання на web-ресурс:

Транслітерована назва публікації [Переклад назви публікації англійською мову]. Retrieved from посилання [Мова публікації англійською]. (дата звернення).

Transport i shliakhy spoluchen [Transport and communication paths]. Retrieved from

http://ea.donntu.org:8080/jspui/bitstream/123456789/27408/2/ТиПС_Конспект_.pdf [in Ukrainian]. (2017, June, 02).